

GIÁO DỤC Ý THỨC CHỦ QUYỀN BIỂN ĐẢO CHO HỌC SINH TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM Ở TRƯỜNG PHỔ THÔNG

TS. NGUYỄN THỊ BÍCH* - ThS. ĐẶNG XUÂN THỦY**

Nằm ven bờ biển Đông, quá trình hình thành, xác lập chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ của Việt Nam gắn liền với việc mở mang bờ cõi về phương Nam và vươn ra biển. Với hơn 3.260 km đường bờ biển, tổng diện tích vùng biển chủ quyền gồm những đảo và quần đảo, vùng đặc quyền kinh tế biển rộng gấp ba lần đất liền, Việt Nam là một quốc gia biển - đứng thứ 10 thế giới về tỉ lệ sở hữu biển. Hiện nay, chủ quyền trên biển Đông, đặc biệt ở hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa của nước ta bị vi phạm nghiêm trọng. Những cứ liệu lịch sử (LS) sẽ là cơ sở quan trọng để đưa nội dung giáo dục ý thức (GDYT) về chủ quyền biển đảo (CQBĐ) cho học sinh (HS) vào môn học LS ở trường phổ thông.

1. GDYT về CQBĐ Việt Nam cho HS phổ thông

Giáo dục là một nhiệm vụ quan trọng của việc dạy học LS ở trường phổ thông, bởi "LS không chỉ trang bị vốn kiến thức cần thiết về LS dân tộc và LS thế giới mà còn góp phần quan trọng bồi dưỡng lòng yêu quê hương xứ sở, chủ nghĩa yêu nước, chủ nghĩa nhân văn, tinh thần tôn trọng các giá trị LS văn hóa nhân loại, hình thành nhân cách và bản lĩnh con người, ý thức trách nhiệm của công dân trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc" (1). Hơn nữa, giáo dục là "hoạt động nhằm tác động một cách có hệ thống đến sự phát triển tinh thần, thể chất của một đối tượng, làm cho đối tượng có được những phẩm chất và năng lực theo yêu cầu đề ra" (2). GDYT về CQBĐ là một nội dung của GDYT xây dựng và bảo vệ Tổ quốc mà môn học LS ở trường phổ thông trang bị cho HS. Biển đảo (BD) là một phần lãnh thổ thống nhất và toàn vẹn của quốc gia, có vai trò đặc biệt quan trọng với sự nghiệp bảo vệ chủ quyền và phát triển toàn diện đất nước; là cửa ngõ để giao lưu với các nước bên ngoài. GDYT về CQBĐ giúp HS nhận thức đúng về chủ quyền của dân tộc, những giá trị mà BD mang lại, từ đó có những hành động cụ thể, thiết thực góp phần vào sự nghiệp bảo vệ và xây dựng đất nước.

2. Nội dung GDYT về CQBĐ trong dạy học LS ở trường phổ thông

BD giữ vai trò quan trọng đối với sự phát triển của quốc gia, nên phải giáo dục cho HS ý thức về CQBĐ ở các mặt sau:

1) **GDYT về chủ quyền độc lập và toàn vẹn lãnh thổ của dân tộc.** CQBĐ là một bộ phận của chủ quyền lãnh thổ quốc gia - quyền cao nhất của một quốc gia độc lập, tự mình làm chủ đất đai, tài sản, tự mình quyết định vận mệnh của mình; là quyền thiêng liêng bất khả xâm phạm được pháp luật quốc gia và văn bản pháp lí quốc tế ghi nhận. Là một quốc gia biển, BD Việt Nam có vai trò quan trọng, vừa là môi trường sống, là bộ phận hợp thành góp phần tạo dựng, định diện nên bản sắc và tư duy của người Việt. Lấn biển để dựng nước và thông qua BD để giữ nước là nét độc đáo của văn hóa Việt Nam cần được lưu giữ và phát huy trong kỉ nguyên của khoa học, kĩ thuật và toàn cầu hóa hiện nay. Nhận thức đúng về CQBĐ càng giúp HS ý thức rõ hơn về giá trị độc lập và toàn vẹn lãnh thổ của dân tộc.

2) **GDYT về giá trị, tiềm năng KT-XH của BD đối với công cuộc xây dựng và phát triển đất nước.** Tiềm năng và nguồn lợi của BD mang lại (về kinh tế, chính trị, xã hội) là vô cùng to lớn. Do vị trí địa lí nằm bên bờ biển Đông, đất nước Việt Nam trải dài với 3.260km bờ biển, trong vùng chủ quyền lãnh hải có nhiều đảo và quần đảo lớn chạy dọc từ Bắc vào Nam như: Cái Bầu, Cò Tô, Vân Đồn, Cát Bà, Cồn Cỏ, Hoàng Sa, Côn Sơn, Lý Sơn, Trường Sa, Phú Quý... BD là tài nguyên của quốc gia không chỉ mang lại nguồn hải sản phong phú, tiềm năng khoáng sản dồi dào mà còn giữ vai trò đặc biệt quan trọng để mở cửa giao lưu khẳng định vị thế của quốc gia, dân tộc. Cho nên, trong LS dân tộc Việt Nam, BD luôn gắn bó mật thiết và ảnh hưởng lớn đến sự phát triển KT-XH, đảm bảo quốc phòng, an ninh, bảo vệ môi trường và cuộc sống của con người trên mọi miền đất nước. Phát triển kinh tế BD gắn với việc bảo vệ chủ quyền và lợi ích

* Khoa Lịch sử, Trường Đại học sư phạm Hà Nội

** Trường Cao đẳng Cảnh sát nhân dân I

quốc gia là chủ trương đúng đắn của nhà nước ta hiện nay. Ý thức về giá trị, tiềm năng KT-XH của BĐ với công cuộc xây dựng và phát triển đất nước sẽ giúp HS tự xác định trách nhiệm của mình góp phần giữ vững và bảo vệ BĐ quê hương.

3) *Nắm vững kiến thức về BĐ trong sự thống nhất lãnh thổ, biên giới quốc gia.* Trong chương trình, sách giáo khoa LS hiện hành, kiến thức về BĐ được đưa vào còn chưa nhiều. Những hiểu biết về BĐ của HS có được chủ yếu dựa trên tìm hiểu qua sách báo hoặc các phương tiện truyền thông, thiếu sự định hướng, dẫn đến nhiều cách hiểu chưa thấu đáo. Vì vậy, cần trang bị cho HS những kiến thức chủ yếu về BĐ Việt Nam và đây là một trong những nhiệm vụ của môn học LS ở trường phổ thông. Kiến thức về BĐ Việt Nam trang bị cho HS phải đảm bảo tính chính xác, chân thật và khoa học. Đó là những tư liệu LS có giá trị được ghi lại qua các bộ sách chính sử của nhà nước (**Đại Nam thực lục tiền biên, Đại Nam thực lục chính biên, Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ...**); các bộ sử do tư nhân biên soạn (**Phủ biên tạp lục** của Lê Quý Đôn, **Lịch triều hiến chương loại chí** của Phan Huy Chú, **Hoàng Việt địa dư chí** và **Việt sử cương giám khảo lược** của Nguyễn Thông...); các châu bản dưới thời Nguyễn, phiên bản của các văn bản Hán Nôm (gia phả, thân phả); các văn bản, tài liệu của chính quyền Sài Gòn trước năm 1975; của nhà nước Việt Nam hiện nay... khẳng định CQBĐ Việt Nam. Tìm hiểu những cứ liệu LS về CQBĐ này sẽ giúp HS càng thêm yêu và tự hào hơn về quê hương đất nước mình.

4) *GDYT trách nhiệm và hành động cụ thể để bảo vệ CQBĐ của Tổ quốc.* Ý thức về chủ quyền, giá trị, tiềm năng KT-XH của BĐ và nắm vững kiến thức về BĐ là cơ sở để giáo dục HS ý thức trách nhiệm, hành động cụ thể để bảo vệ CQBĐ của Tổ quốc. Thông qua nội dung bài học và những cứ liệu LS, ý thức trách nhiệm và hành động của HS được thể hiện ở những mặt sau: - Nhận thức đúng vai trò, tầm quan trọng của BĐ với việc đảm bảo quốc phòng, an ninh quốc gia và phát triển đất nước; - Tích cực tuyên truyền hiểu biết của mình về BĐ cho bạn bè và những người xung quanh; - Có những hành động cụ thể và thiết thực "*tuổi nhỏ làm việc nhỏ, tùy theo sức của mình*" để bảo vệ CQBĐ của Tổ quốc.

3. Biện pháp GDYT về CQBĐ cho HS trong dạy học LS ở trường phổ thông

1) *Qua bài học nội khóa.* Bài nội khóa là bài học trong chương trình, sách giáo khoa LS hiện hành,

trong các bài học nội khóa có rất ít chi tiết đề cập đến vấn đề CQBĐ. Vì vậy, khi tổ chức dạy học, giáo viên (GV) có thể lồng ghép, liên hệ GDYT về CQBĐ, đặc biệt trong các bài học về LS Việt Nam. Cụ thể:

Sử dụng những cứ liệu về CQBĐ làm tài liệu tham khảo. Những cứ liệu LS là nguồn tài liệu tham khảo đảm bảo sự chính xác, chân thực, cụ thể, khoa học, tránh việc "*hiện đại hóa*" LS hoặc "*hư cấu*" sai sự thật. Những bằng chứng này là cơ sở giúp HS nhận thức đúng vấn đề, thể hiện thái độ, trách nhiệm với việc bảo vệ và gìn giữ BĐ quê hương. Đồng thời, dưới sự hướng dẫn của GV các em tự rút ra kết luận cho mình giữ gìn và bảo vệ BĐ quê hương chính là bảo vệ độc lập, chủ quyền dân tộc. GDYT về CQBĐ được tiến hành qua thời gian học tập theo chương trình, kết hợp chặt chẽ giữa việc nắm vững kiến thức LS với hoạt động thực tiễn. Thông qua nội dung các bài học trong chương trình LS Việt Nam lớp 10, 11, 12 và lựa chọn những cứ liệu LS phù hợp, GV xác định các biện pháp giáo dục HS ở những khía cạnh khác nhau của ý thức về CQBĐ. Ví dụ, chương trình LS Việt Nam, sau khi lựa chọn các bài học để GDYT về CQBĐ, GV phải xác định những nội dung về BĐ cần giáo dục: - *Chương I* (Việt Nam từ thời nguyên thủy đến thế kỉ X): Tập trung vào việc GDYT về chủ quyền lãnh thổ quốc gia nói chung và ý thức hướng biển của người Việt đã có từ rất sớm; - *Chương III* (Việt Nam từ thế kỉ XV đến thế kỉ XVIII): Tập trung GDYT về CQBĐ qua tư liệu LS khẳng định thế kỉ XVII nhà nước phong kiến Việt Nam đã phát hiện và chiếm hữu Hoàng Sa (gồm cả quần đảo Trường Sa khi đó chưa thuộc chủ quyền của bất cứ quốc gia nào...); trong chương trình LS Việt Nam từ 1919 đến nay, ở lớp 12 tập trung GDYT về CQBĐ thông qua những cứ liệu LS thể hiện hành động trực tiếp thực thi, bảo vệ CQBĐ của Tổ quốc trước năm 1975 và từ sau 1975 đến nay...

- *Sử dụng đồ dùng trực quan để GDYT về CQBĐ cho HS.* Đồ dùng trực quan về CQBĐ gồm: hệ thống bản đồ với khoảng 95 bản đồ (3) về Hoàng Sa, Trường Sa; hệ thống tranh ảnh, hiện vật vô cùng phong phú có tác dụng giáo dục hiệu quả. Chẳng hạn, khi dạy *Chương III* (Việt Nam từ thế kỉ XV đến thế kỉ XVIII) (**Lịch sử 10**), GV có thể sử dụng bản đồ Việt Nam do Đỗ Bá Công Đạo vẽ vào thế kỉ XVII, bản đồ An Nam Đại Quốc họa đồ hoặc các con tem, hình ảnh thuyền buồm của đội Hoàng Sa, đội Bắc Hải thực hiện nhiệm vụ nhà nước giao đi thực thi chủ quyền ở Hoàng Sa và Trường Sa, khi đó tính thuyết phục HS ý thức về chủ

quyền của Việt Nam với hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa càng lớn...

- *Giao bài tập cho HS tìm hiểu về chủ đề BĐ*, đây là cách giúp HS củng cố kiến thức cơ bản của bài học, đồng thời rèn những kĩ năng học tập cần thiết, gắn học đi đôi với hành. Do những nội dung về CQBĐ được đề cập trong chương trình chưa nhiều, nên GV cần tăng cường ra bài tập về nhà giúp HS tìm hiểu sâu hơn về CQBĐ. Các bài tập có thể ra dưới nhiều dạng: + Suu tầm hệ thống bản đồ cổ xác lập CQBĐ, đặc biệt là chủ quyền hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa; + Tìm hiểu cuộc sống và sinh hoạt của những chiến sĩ và quân dân Việt Nam trên các vùng BĐ của Tổ quốc...

- *Tích hợp kiến thức liên môn, gắn bài giảng với thực tiễn cuộc sống*. Để giáo dục HS ý thức về CQBĐ Việt Nam, cần tích hợp kiến thức của các môn học, trước hết là các môn thuộc khoa học xã hội và nhân văn (*Văn học, Địa lí, Giáo dục công dân, Giáo dục quốc phòng*). Thông qua các môn học này, giúp HS hiểu rõ hơn về CQBĐ từ các khái niệm liên quan (chủ quyền quốc gia, CQBĐ, lãnh hải, nội thủy, vùng đặc quyền kinh tế...) đến ý thức, trách nhiệm bảo vệ CQBĐ của mỗi công dân Việt Nam.

2) Qua các hoạt động ngoại khóa. Ngoại khóa là một hoạt động nằm trong chương trình học tập nhằm hỗ trợ, bổ sung và củng cố kiến thức HS đã được học hoặc chưa có điều kiện học trong bài học nội khóa. Hoạt động ngoại khóa được tổ chức trên cơ sở tự nguyện, tự giác, góp phần phát huy tính tích cực, chủ động và gây hứng thú học tập cho HS. Giáo dục HS ý thức về CQBĐ là chủ đề mở, cùng một chủ đề có thể tổ chức nhiều hoạt động ngoại khóa sinh động, thu hút sự tham gia tích cực của HS. Cụ thể:

- *Tổ chức hoạt động nhóm HS xây dựng báo cáo chuyên đề về CQBĐ*. Căn cứ vào nội dung học tập ở các khối lớp 10, 11, 12 và nội dung GDYT về CQBĐ, GV có thể tổ chức hoạt động nhóm HS xây dựng báo cáo chuyên đề về CQBĐ. Trong đó, GV (hoặc trưởng các nhóm) phải xác định được chuyên đề cần báo cáo, các công việc còn lại của hoạt động nhóm báo cáo chuyên đề (chia nhóm, giao nhiệm vụ, hướng dẫn thực hiện nhiệm vụ, xây dựng chuyên đề báo cáo, hình thức báo cáo, trình bày báo cáo và đánh giá báo cáo) theo đúng các bước của tổ chức hoạt động nhóm.

- *Tổ chức các cuộc thi tìm hiểu với chủ đề BĐ*. Đây là một hoạt động có tính chất tổng hợp thu hút đông đảo HS tham gia dưới định hướng và phối hợp của GV, các tổ chức của nhà trường. Từ chủ đề BĐ, có thể

tổ chức nhiều cuộc thi như: "*BĐ trong trái tim em*"; "*Cuộc sống nơi đầu sóng*"... Để tổ chức các cuộc thi này, đòi hỏi chuẩn bị hết sức công phu từ xác định chủ đề, xây dựng kế hoạch cuộc thi, nội dung thi đến đánh giá tổng kết và trao giải. Tuy nhiên, ngoài sự tích cực của HS, tâm tâm, tận tình của GV, vấn đề kinh phí tổ chức rất tốn kém làm cho hoạt động ngoại khóa này không được thực hiện thường xuyên.

- *Tổ chức cuộc thi sáng tác vẽ tranh, làm báo tường, viết truyện về các tấm gương bảo vệ CQBĐ* (hoạt động này hướng vào năng lực của từng cá nhân HS). Với chủ đề BĐ, có thể tổ chức nhiều hoạt động ngoại khóa bổ ích, phù hợp với khả năng của từng HS như: thi sáng tác vẽ tranh, làm báo tường, viết truyện về các tấm gương hi sinh anh dũng để bảo vệ CQBĐ hoặc tổ chức cuộc thi "*Tìm hiểu LS vấn đề CQBĐ Việt Nam*" với những câu hỏi cụ thể...

***

GDYT về CQBĐ để hình thành cho HS phổ thông những nhận thức sâu sắc và đúng đắn về chủ quyền độc lập của dân tộc; về vai trò, trách nhiệm của thế hệ trẻ ngày nay là nhiệm vụ rất cần thiết. Đặc biệt, càng có ý nghĩa hơn trong bối cảnh quốc tế và khu vực hiện nay khi tranh chấp về chủ quyền biển Đông đang ngày càng trở thành điểm "*nóng*". □

(1) **Kiểm yếu Hội thảo dạy học Lịch sử ở trường phổ thông.** Đà Nẵng, 8/2012.

(2) Hoàng Phê. **Từ điển Tiếng Việt.** NXB Khoa học xã hội, H. 1998.

(3) Tư liệu từ Triển lãm bản đồ và trưng bày tư liệu "*Hoàng Sa, Trường Sa của Việt Nam – Những bằng chứng lịch sử*" tại Bảo tàng Lịch sử Quân sự Việt Nam, H. 9/7/2013.

Tài liệu tham khảo

1. Phan Ngọc Liên (chủ biên). **Phương pháp dạy học lịch sử**, tập 1. NXB Đại học sư phạm, H. 2010.

2. Phan Ngọc Liên (tổng chủ biên). **Lịch sử 10.** NXB Giáo dục, H. 2007.

SUMMARY

Sea island is a part of Vietnamese independent and united territory, has significantly important role in protecting and developing the country. Providing high school students with consciousness of our sovereignty over sea island is one of the missions of teaching history. It's aim is to help students have good understanding about our nation's sovereignty, the values of our sea island and so they can have particular and practical actions to contribute to protecting and developing the country.